

שובה של המתקפה הקרקעית

רן ברץ

■ מבוא

נשיא סוריה, בשאר אסאד, נפגש עם נשיא איראן, מחמוד אחמדינג'אד, טהרן, אוגוסט, 2005.

מכל אחד אחר היה אחראי להפיכת צבא היבשה הגרמני למבוסס על עוצבות טנקים עצמאיות – ובד-בבד עוקבים אחר הגידול בכוח השריון הגרמני ויכולותיו, היו עשויים לחזות ולהיערך לסגנון ולנתיבי התקפות הגרמנים (במקרה זה הכשל גדול במיוחד, שכן גודריאן התבסס על כתביהם המתקדמים של דה-גול, פולר, לידל-הארט ומרטל, כלומר, של צרפתים ואנגלים שזכו ליותר הערכה מקצועית בגרמניה מאשר במולדתם). עפ"י הכלל השני, על מנת להתמודד בהצלחה עם הפתעות, לא ניתן לוותר על אותה 'הבנה צבאית' של שדרת הפיקוד, התלויה בהכשרה אסטרטגית מקצועית.

כללים אלו התחדדו והתרחבו במלחמות הגדולות המודרניות, בהן הוברר כי ניצחון הוא במידה רבה

ני כללים בסיסיים לניהול מלחמה הנחיל האסטרטג והרמטכ"ל הפרוסי הנודע הלמוט פון מולטקה "הקשיש", אשר ניהל מלחמות מוצלחות מול אוסטריה ב-1866 וצרפת ב-1870-1871. כלל אחד קובע כי "משגה בכינוס הראשוני של הצבאות כמעט ואי-אפשר לתקנו במהלך מסע-המלחמה כולו" (אמנם הניידות שהקנתה ההתפתחות הטכנולוגית המודרנית הקהתה מעט מעוקצו של עיקר זה, ובכל זאת, עבור ישראל חסרת העומק הגיאואסטרטגי הוא נותר בהחלט רלוונטי), והכלל המשלים מלמד כי מלחמה היא מרחב של אפשרויות שרק ראשיתו ניתן לתכנן: "אין תוכנית מבצעית העשויה לראות מעבר למפגש הראשון עם כוח האויב העיקרי... [על המפקד] להחליט שורה של החלטות על בסיס מצבים שאין לחזותם מראש. על-כן, כל הפעולות המלחמתיות העוקבות... הן פעולות ספונטניות המונהגות על-ידי הבנה צבאית"¹. אם-כן, היערכות נכונה טרם המלחמה היא כמעט תנאי הכרחי לניצחון: פתיחת מלחמה בהיערכות שגויה תוביל לרוב להפסד, למצער כשמדובר בכוחות שקולים או א-סימטריים לטובת האויב; אך גם היערכות נכונה איננה תנאי מספיק, שכן האויב ינסה להפתיע במהלך המלחמה.

על-מנת להגיע להיערכות-מראש נכונה ועד כמה שניתן גם לצמצם את ממדי ההפתעה במהלך המלחמה (ע"י לימוד הדפוסים האסטרטגיים והטקטיים של האויב), יש להבין ככל האפשר את מהלכי האויב בטרם נפתחה. על כלל זה מעיד, למשל, הכישלון החמור בלימוד דרכי הפעולה של הגרמנים טרם מלחמת-העולם השנייה; אם היו המצביאים באירופה מפנימים את כתבי היינץ גודריאן – מי שיותר

רן ברץ הינו דוקטורנט לפילוסופיה באוניברסיטה העברית. מלמד באוניברסיטה ובימרכז שלם.

זאת מתוך מחשבה שגם במהלכים קרקעיים חלקיים שלא יביאו להפעלת "נשק יום הדין", כגון כיבוש סורי מקומי בגולן, יובסו כוחותיו בשדה הקרב. נקודת המבט הכללית והאובייקטיבית ביותר תגלה כי במלחמת לבנון השנייה לא יכלו מספר אוגדות צה"ליות, הכוללות את מיטב כוחות החי"ר והשריון ואחוזי נכבד מכוח המילואים, בצירוף חי"א, ארטילריה מסיבית, כוחות מיוחדים, חה"י, חמ"ן ועוד, לשתי חטיבות חיזבאללה מחופרות, חסרות ארטילריה משמעותית, חי"א, נ"מ, שריון ויכולת תנועה. לאופי מלחמה זו ולתוצאותיה השלכות מיידידות על ההרתעה הישראלית.

(1) נחשפה פגיעותו אפילו של טנק מרכבה סימן 4 לאמל"ח נ"ט רוסי מתקדם, הכולל את דגמי 'מטיס' (AT-13, יורש ה'סאגרי'), וה'קורנט' (AT-14) המתקדם ממנו.³ הקורנט מופיע לראשונה בשדה הקרב כנשק שובר שוויון; עלותו יחסית קטנה, הוא נייד מאוד, וביכולתו לפגוע במרכבה סימן 4 (האמצעים הטכנולוגיים לשיפור מיגון המרכבה לא יושמו במידה מספקת וממילא לא נבדקו עדיין בזירת קרב ממשית).⁴ הקורנט הגיע ללבנון מסוריה, שהחלה לקבל אותו מרוסיה ב-1998.⁵ ניתן להעריך, לכן, כי לסורים יש מלאי של נשק אנטי-טנקי יעיל נגד מיטב השריון הישראלי, ונפתחת מבחינתם מחדש אפשרות ההכרעה בקרב שריון.

(2) באשר לכוחו העדיף של חי"א, עומד לו לרועץ ביטחונו העצמי המופרז, תוצאת מלחמת של"ג ושנים ארוכות של פעולה בהיעדר איום קרקעי או אווירי. במהלך מלחמת לבנון השנייה, באוויר הסטרילי מאיום של דרום-לבנון, הפעיל חי"א אחוז נכבד מכוחו, ובאלפי הגיחות שנערכו כתוצאה מן האמונה כי ההכרעה תושג מן האוויר, חשף חלק ניכר מכוחו, יכולותיו, אמצעיו ותורת הלחימה שלו, ובכל זאת לא השיג את רוב מטרותיו ובוודאי שלא הכריע את האויב. כך הוכח, מבחינת האויב, שניתן לעמוד בפני חי"א הישראלי ע"י התבצרות, הסתוות והטעיה. כעת יעריך האויב מחדש את כוחו ויכולתו של חי"א באוויר רווי סכנות בדמות טילי נ"מ, מטוסי קרב ומלכודות אחרות (למשל, נשק מפתיע נוסף כטיל יעיל נגד מסוקי הקרב הישראליים). מכיוון שחזר האויב לחשיבה מלחמתית, כדאי להיזכר בכמה שיקולים אסטרטגיים שאולי יעלו בדעתו. ראשית, בשלב הראשוני יתמקד חי"א בהשגת עליונות אווירית ויסייע לכוחות הקרקע באופן מוגבל בלבד. בנוסף, מתוקף היתרון שמעניקה היוזמה לתוקף יהיה ביכולתו להסב לחי"א אבידות משמעותיות בפתחות המלחמה. כמו-כן, חי"א הוא

תוצאה לא רק של אסטרטגיה – שמשמעותה (אם נעקוב אחר הגדרתו של לידל-הארט, הנשענת במידה רבה על מולטקה): "אמנות חלוקת האמצעים הצבאיים ויישומם, להגשמת תכלית המדיניות" – אלא גם של 'אסטרטגיה-רבתי', שהיא: "המדיניות הקובעת את הפעלתו [של הכוח הצבאי] והמשלבת אותו עם כלי-נשק אחרים: כלכליים, פוליטיים, ופסיכולוגיים".² המסקנה ברורה: יש לזהות מראש את יכולות, תוכניות והיערכות האויב, כלומר, להעריך נכונה עוד לפני המלחמה את האסטרטגיה והאסטרטגיה-רבתי שלו.

רוב מלחמות העבר של ישראל התאפיינו במהירות רבה ותמרון תגובתי יחסית מועט של האויב, כך שכמעט לא היה בהן צורך להגיב בזמן אמת לשדה מערכה מפתיע ומתוחכם, המשתמש, דרך משל, בכוחות עתודה הפועלים במקום ובאורח לא-צפויים. יתר-על-כן, גם כשהשיג האויב הצלחה, לא השכיל לנצל, דהיינו, תוכניות המלחמה שלו היו לקויות, כמו גם יכולתו והבנתו הצבאיות. אולי מתוך כך הכשרתם האסטרטגית של קציני צה"ל חסרה וישנה התעלמות מן המטרות האסטרטגיות של מהלכי טרום-המלחמה שנוקטים אויביו, הנדמים בדיון הציבורי והצבאי כנקודתיים ומקומיים, מחוסרי-תכלית וכמעט אקראיים. בהסתכלות שכזו לא נלמדת חשיבותם כחלק ממערך כולל של אסטרטגיה-רבתי שתכליתו החלשת יכולת הלחימה של ישראל ויצירת תנאי קרב אופטימליים אשר יביאו להשמדת ישראל במלחמה שאיננה גרעינית. מטרות מאמר זה היא לנתח ממצאים שכולם גלויים, בדרי"כ ממקורות נגישים במיוחד, על מנת לנסות להעריך את הסכנה האסטרטגית המשחרת לפתח ישראל.

■ שלושה מרתיעים אסטרטגיים

הלן יוגדר מרתיע אסטרטגי כגורם מלחמתי המביא לשינוי אסטרטגי אצל האויב; בהתאמה, אובדן הרתעה אסטרטגית משמעותו הפיכת בעיה שהייתה אסטרטגית לטקטית. עוד קודם לניתוח מגמות אויבי הייחוס המידיים של ישראל – קרי, סוריה (כולל דרום לבנון וחיזבאללה) והפלשתינים ברובד המערכתי וברובד האסטרטגיה-רבתי (הכולל, בין השאר, פיתוח תוכנית מבצעית ותו"ל, מימון, הכשרה ואימון, ייצור ואספקת אמל"ח) גם איראן – כדאי לתת את הדעת לכך שבתודעת האויב אבדו, כתוצאה מן המלחמה בלבנון, שני מרתיעים אסטרטגיים עיקריים: (1) טנק המרכבה המתקדם סימן 3 ו-4 (שנחשב לבלתי-פגיע) ו-2 (חיל-האוויר הישראלי. בנוסף, ישנה אפשרות ממשית לאובדן קרוב של המרתיע החשוב מכולם: (3) מערך טילים בעלי ראש נפץ גרעיני. החשיבות ההרתעתית של טנק המרכבה המתקדם בצירוף עליונות אווירית מוחלטת התבטאה בכך שהעולם הערבי נמנע מאז 1973 גם ממלחמה ישירה מוגבלת. הוא עשה

שר החוץ הרוסי, סרגיי לברוב, נפגש עם ראש החמאס, חאלד משעל, מוסקבה, מרץ, 2006.

כאיים קיומי מבחינת ישראל – ואף מתקיים יחס אימנטי בין גודל ניצחונו להיקף השמדתו. אלא שמרגע בו רכש האויב יכולת גרעינית, משתנים כללי המשחק: אופי ההרתעה במצב של בלעדיות גרעינית שונה לגמרי ממצב של הדדיות גרעינית, עובדה שכנראה איננה ברורה די הצורך למנהיגינו. במצב חדש זה, ישנה היתכנות גבוהה שהפעלת אטום תוביל להשמדה הדדית, ומשמעות העניין היא שבמקום שישראל תתלבט בדילמה שקרנה האחת הפסד במלחמה קרקעית וקרנה השנייה ניצחון המושג בדרך גרעינית, היא תתלבט בדילמה אחרת לחלוטין: להפסיד במלחמה קרקעית, או להיות מושמדת ע"י הנשק הגרעיני של האויב (לאחר שהפעילה את הגרעין שלה). זוהי משוואה חדשה, אשר הופכת את השימוש בנשק גרעיני להתאבדות לאומית; לא עוד הפסד או ניצחון, אלא הפסד או השמדה הדדית. דילמה זו קשה להכרעה, ורבים יטענו שעדיף להפסיד (ולשמר את תקוות זמניות ההפסד) מאשר להיות מושמדים בוודאות.

אם כן, לנוכח מה שמסתמן כאי-הבנה יסודית בשאלת המאזן הגרעיני, חובה להדגיש: משמעותו האסטרטגית של הנשק האטומי האיראני היא חזרה לאופציה הקונבנציונלית של מלחמה כוללת נגד ישראל. מרגע שתושג הדדיות גרעינית, ומדובר בטווח זמן של חודשים עד שנים ספורות, יתחיל המאמץ המלחמתי הממשי. מאמץ זה לא יהיה איראני ישיר, אלא, בדיוק כפי שהתרחש במלחמה הקרה, הוא יערך ברובו דרך סוכנים (סוריה, חיזבאללה והפלשתינים). אולי לא למותר להזכיר שארה"ב וברית-המועצות ספגו שתיהן מפלות צבאיות בשיטה זו; משמעותה של מפלה ישראלית בסדר גודל דומה ברורה מאליה.

חיל עורפי הזקוק לבסיסים בכדי לנחות ולהמריא, לתדלק ולהתחמש; במקרה של הבקעה וכיבוש משמעותיים, השמדת שדות תעופה או הימצאות במרחבים שולטים של יחידות מוסקות ואחרות, כוחו האפקטיבי פוחת מאוד. בישראל חסרת העומק, משמעות הדברים המורה במיוחד. בנוסף, ניתן לנהל אסטרטגיה שתהיה יעילה גם בהינתן עליונות אווירית ישראלית, למשל, לשים דגש על הישגים טריטוריאליים ככיבוש ערים ויישובים סמוכים לגבול, ובכך ליצור מצב בו האויב מוגן ע"י נוכחות אזרחים ישראלים, המוחזקים למעשה כבני ערובה.

אם-כן, אין די בעובדה שח"א והשריון של האויב נחות מזה הישראלי כדי להבטיח שלא יתקוף. ההנחה הסבירה יותר היא ששינה הערכתו לכך שביכולתו – אלמלא הגרעין הישראלי – לחזור לאסטרטגיה של מלחמת יבשה.

(3) המרתיע העיקרי, וכיום היחיד, של ישראל הוא יכולתה הגרעינית. רבות נאמר ונכתב על הסכנה שבנשק גרעיני בידי האסלאם הפונדמנטליסטי האיראני, אלא שהחשש איננו ממוקד ומושכל דיו. בזרועות הביטחון ובממשלות ישראל מתרשמים יתר-על-המידה מאפשרות הטלת הפצצה עצמה, ומזניחים את המשמעות האסטרטגית שבעצם קיומה.⁶ כך התבטא, למשל, הרמטכ"ל דן חלוץ בנאום בכנס הרצליה האחרון: "האיום היחידי שיכול להתרחש הוא האיום האיראני", כשהוא מתכוון לשימושה בנשק אטומי. אלא שהסיכוי שהאיראנים יפעילו נשק גרעיני כנגד ישראל, כאשר ידוע שבתגובה תושמד איראן באותו סוג נשק (על מעל ל-70 מיליון אזרחיה – מעל ל-20 מיליון רק באזור טהראן) בכל-זאת אינו גדול. "הטירוף הפונדמנטליסטי" האיראני נוגע לרצון להשמדת ישראל, לא להשמדת איראן; והרי האיראנים בינתיים מתגלים כאנשי אסטרטגיה ומעשה רציונאליים למדי. לכן מדובר בתפיסה אסטרטגית שגויה ופשטנית, אשר איננה מזהה את הסכנה ומביאה לחוסר מוכנות מול סכנה מוחשית ביותר אחרת. (כמובן שמכאן לא נובע שאין צורך להיערך בטכנולוגיה הגנתית מול טילים גרעיניים, שכן הסכנה הגדולה שבנשק זה מעלה את משקלו גם לנוכח סיכוי קטן יחסית להפעלתו.)

המאמץ האיראני מכוון מעיקרו לבטל את היתרון האסטרטגי הישראלי החשוב ביותר, קרי, בלעדיותה הגרעינית.⁷ יתרון זה משמעותו ביטולה המיידית של כל הצלחה קרקעית שישגי האויב – למצער אם תיתפס

■ אסטרטגיה ואסטרטגיה-רבתי של האויב

שאיפה האיראנית הגלויה להשמיד את ישראל סיבות מגוונות: אידיאולוגיות, אסטרטגיות, מדיניות, וכו'. לענייננו, שתי נקודות חשובות במיוחד: מדובר באויב האיכותי ביותר שישראל נדרשה להתמודד עימו, ואויב זה מרכז ומשקיע משאבים רבים בהחלשת ישראל וביצירת מאזן אסטרטגי שיקדם את תבוסתה. ישנם מי שמאמינים כי ישראל היא סוגיה שולית מבחינת איראן, המציבה לעצמה מטרות רחבות בהרבה, ובעיקר הפיכתה למעצמה אזורית. לפי פרשנות זו, תפקיד האטום נוגע לשאיפותיה ההגמוניות ביוצרו מאזן מרתיע מול תגובה אמריקאית לכיבושים איראניים. אלא שמבחינה אסטרטגית בסיסית, איומי איראן על ישראל לא יכולים להיות רק פעולת הסחה. שהרי גם אם יעזבו האמריקאים את האזור, תעמוד מול שאיפות התפשטות האיראניות אבן-נגף משמעותית אחת במזרח-התיכון: ישראל. לכן, דווקא אם שואפים האיראניים להגמוניה, עליהם לטפל באיום האסטרטגי הישראלי בשלב מוקדם, ואמנם העובדות (שחלקן יפורט להלן) מראות כי הם עוסקים בכך באינטנסיביות.

מאמץ זה מתמקד במלחמה שעיקרה בין ישראל לסוריה – אשר הופכת היום לאויב הייחוס העיקרי ברמה המערכתית – היכולה לפרוץ מכמה סיבות ובכמה תרחישים. עצם הניסיון למנוע מאיראן השגת נשק גרעיני ע"י תקיפה אמריקנית עשוי להוביל את סוריה לתקוף את ישראל מתוקף ההסכם הצבאי "להדיפת האיומים [של ארה"ב וישראל]" שנחתם בין המדינות.⁸ כך כמובן גם במקרה שישראל תתקוף את איראן. גם אם תתרחש בתחילה רק מתקפת טילים סורית מוגבלת, ישראל תאלץ להגיב באופן שיביא להסלמה עד כדי מלחמה כוללת. בנוסף, ייתכן גם – וזו ההערכה הרווחת כרגע בצה"ל – שסוריה תצא לסדרה של פעולות טרור וגרילה ברמת הגולן,⁹ שיביאו בפני עצמן להסלמה עד כדי מלחמה; אף על פי שתרחיש אחרון זה איננו הגיוני מבחינה אסטרטגית – עימות מוגבל שכזה חושף את סוריה למלחמת תגובה בתנאים נוחים לישראל, ולכן סביר יותר שפעולות כאלו יהיו לא יותר מהסחה למאמץ צבאי רחב אחר – אי-אפשר לבטלו: טעויות אסטרטגיות ממין זה נפוצות בהיסטוריה של המלחמות. לבסוף, וחמור יותר, אם אכן ישיג האסלאם את פצצת האטום הנחשקת – יכולת שיגור ראשי נפץ גרעיניים לטווח אלפי קילומטר כבר יש לאיראנים¹⁰ – תבטל ההרתעה הגרעינית הישראלית החד-צדדית ויחל מהלך מלחמתי יבשתי.

בינתיים, וזו נקודה מהותית, האויב איננו ממתין. לאחר שסבל הצבא הסורי שנים ארוכות מתקציב נמוך, ידוע כי "איראן הסכימה לממן עסקאות צבאיות מרוסיה, סין ואוקראינה עבור סוריה, בנוסף לציוד הצבא הסורי

בתותחים, תחמושת טילים, מכוניות צבאיות וטילים מתוצרת מפעלי ארגון תעשיות ההגנה [האיראנית] ופתיחת מסגרות אימונים לכוחות חיל הים הסורי".¹¹ הסורים משתמשים כמובן באמתלה – שבפני עצמה מהווה עדות למהלך ההתחמשות והשיקום הצבאי – שישראל עלולה לתקפם.¹² גם הרוסים אינם טומנים ידס בצלחת, הן מטעמים מדיניים והן בשל הממון האיראני, ומתערבים יותר ויותר באזור גם באופן ישיר (למשל, הקמת תחנות מודיעין בסוריה ושליחת כוח צבאי ללבנון).¹³ הצבא הסורי עשוי להשתקם מהר הרבה יותר מאשר משערים.

במקביל שוקדים בני-החסות של איראן בסבלנות והתמדה על שינוי המאזן האסטרטגי המקומי לרעת ישראל. הזירות הרלוונטיות הן (1) דרום-לבנון; (2) רצועת עזה; (3) יהודה ושומרון; (4) ערביי ישראל. בסקירת הדברים, מלבד בחינת התועלת שמפיק האויב מפעילותו, תחודדנה כמה תובנות אסטרטגיות שיש לשקול לנוכח המלחמה שהופכת לאיום ממשי.

(1) בלבנון הושקעו משאבים רבים ביצירת איום על העורף הישראלי, אך אין לתת לעובדה זו להסיט את הדעת ממאמץ אחר, גדול יותר, של חיזבאללה: הפיכת דרום-לבנון למרחב מבוצר עבור כוחות האויב. דרום-לבנון נחפרה, מוגנה, הוצפה ביחידות סער, נ"ט ומודיעין מאומנות ומצוידות היטב באמצעי ראיית לילה, עמדות אספקה וקשר, וכו"ב. מדוע משקיעות סוריה ואיראן כסף ומאמץ כה רבים בבניית המוצב הדרום-לבנוני הענק, תוך שהן מסתכנות בסכסוכים דיפלומטיים? בוודאי לא רק כדי לשמר את כוחו של חיזבאללה בדרום-לבנון; חיזבאללה יכול להשיג מטרה זאת במגוון אמצעים פשוטים וזולים בהרבה. רק הבחינה האסטרטגית מספקת הסבר ראוי: הצורך שלמענו הוקמה תשתית הלוחמה הזו הוא שעת מלחמה כוללת.

ניתן להעלות על הדעת מספר תרחישים ואופנים בהם יכול מרחב מבוצר זה לשמש. בשעת מלחמה מול סוריה יכול חיזבאללה לרתק כוחות לחימה רבים בחזית שנייה ע"י משיכתם ללחימה באמצעות פגיעה בעורף ואפילו כיבוש יישובים בסמוך לגבול. ייתכן גם – כלקח ממלחמת לבנון השנייה – שהמלחמה תיפתח בביצוע פעולות איבה מצד חיזבאללה שימשכו כוחות ישראלים, כהסחה למהלך הבקעה סורי מול חזית מדוללת (אגב, האם ניתן לשער מהתבטאויותיהם ההיסטריות של בכירים בצה"ל ובממשלה כי "אין לנו כוונה לתקוף את סוריה" בזמן מלחמת לבנון השנייה, כאשר הסורים קידמו כוחות בסמוך לגבול ונתנו פקודות היערכות לצבא ולעורף, כי זה בדיוק היה המצב

קורנט (AT14), טיל מתקדם נגד טנקים מתוצרת רוסיה.

בחזית? אם כך אמנם קרה, מדובר באחד מגדולי המחדלים הביטחוניים של מערכת הביטחון ובחוסר-מקצועיות אסטרטגית משוועת).¹⁴ לחילופין, ניתן להשתמש בדרום-לבנון כציר אפשרי ובטוח יחסית לתנועת כוחות אויב במהלך איגוף או כיתור לכוח הצה"לי הנלחם בגבול הסורי. בכלל דרום-לבנון יכולה לשמש כציר הבקעה מוצלח, שכן התנועה עד לקו הגבול בטוחה ומוסתרת יחסית. כן גם יכולה דרום-לבנון לשמש כציר נסיגה מצוין בשעת הצורך ועוד.

זוהי משמעות הודאתו של נצראללה ב-27.8.06. כי שגה בחטיפת החיילים. השגיאה איננה בכך שנפגע החיזבאללה – כפי שהיו רוצים להאמין רוב פרשנינו – שכן החיזבאללה ישוקם במהרה וצה"ל נחשף בחולשתו, ובכלל, נצראללה עצמו אמר לא אחת שאין ביכולתו לנצח את צה"ל ואין זו מטרתו. השגיאה היא אסטרטגית: חשיפת ההיערכות בדרום לבנון, אשר הוסתרה היטב בשש שנות מאמץ, בשל הפעלתה שלא לצורכה המקורי.¹⁵ ההשקעה הגדולה של האיראנים בדרום-לבנון חייבת להתפרש כהכנה למהלך מלחמתי ומעידה על חשיבה אסטרטגית מורכבת ומתוחכמת.

(2) בעזה השיגה "ההתנגדות" הפלשתינית הצלחה מרובה: שטח ארץ בן כ-400 קמ"ר (כשליש שטחה של דרום לבנון), בעל גבול משותף עם סיני המצרית – ארץ ללא-חוק, מוכת הברחות וטרור, בעלת רצועת חוף ארוכה בים האדום, בקרבה לים הערבי, המפרץ הפרסי והחוף האיראני.

גם אם יזמו הפלשתינים את האינתיפאדה בכוחות עצמם, הסורים והאיראנים לא נתנו להזדמנות הפז לחמוק ומעורבותם בלחימה הפלשתינית, שעוד מראשיתה נתמכה על ידם, הולכת וגוברת. פעמים רבות נתפסו אמצעי לחימה שהבריח חיזבאללה, כמו גם קלטות אימון ומדריכי תו"ל, ומעורבותו בפעילות הפלשתינית ידועה.¹⁶ גרוע מכך, הנהגת החמאס, השולטת היום ברשות הפלשתינית, היא חלק אינטגרלי מן הציר הסורי-איראני.¹⁷ איראן אף מעורבת ישירות: למשל, ב-3.1.2002 נתפסה האונייה קארין A, שנשאה חמישים טון של אמצעי לחימה מתקדמים (כולל קטיושות, נשק נ"ט ומוקשים) מאיראן לעזה.¹⁸ מאז ביצוע ההתנתקות מחבל עזה הוברחו דרך הגבול עם סיני עוד טונות רבים של תחמושת;¹⁹ האספקה הבלתי פוסקת הזו מקורה באיראן (בשיתוף פעולה מצרי). כעת גם נחתמו הסכמי אימון וסיפוק אמצעים לוגיסטיים ואחרים בין איראן לחמאס,²⁰ ולמי שסבר כי שיעים וסונים יתקשו להסתדר, הסביר חאלד משעל בחודש מארס כי "החמאס הוא הבן הרוחני של האימאם

חומיניני".²¹

לכן לא ייפלא כי ראש השב"כ, אבי דיסקין, מתריע כי ללא פעולה ישראלית משמעותית נמצא בקרוב בעזה את אותן ההיערכות ותו"ל המצויות בדרום-לבנון.²² אמנם תוואי השטח בעזה אינו קשה כמו בדרום-לבנון ואיכות הלוחם הפלשתיני נמוכה מזו של לוחם החיזבאללה, אלא שגורם בעל חשיבה אסטרטגית כאיראן יכול לפתח תו"ל מתאימה ולהכשיר לוחמים היכולים להגיע לאיראן בקלות דרך סיני. חבל עזה יכול לשמש כמובן כמרחב המספק אפשרויות חדירה רבות למבצעי טרור וכיבוש נקודתי. צפוי שישמש גם לריתוק כוחות שיאלצו להגיב לתקיפת העורף ומתקנים אסטרטגיים ולהטיל סגר ימי, וישנו גם תרחיש שסבירותו איננה גדולה, בו יונחתו בעזה כוחות דרך הים או יעברו דרך סיני.

(3) לעומת רצועת עזה, ליהודה ושומרון חשיבות אסטרטגית מכריעה. המיקום והטופוגרפיה הופכים את יו"ש למאיימים על רוב הארץ. ידוע שהפלשתינים מתכוונים להשיג, בעזרת חיזבאללה, יכולת שיגור של נשק תלול-מסלול ביו"ש,²³ אלא שזהו רק איום אחד, ולא הרציני ביותר. בשעת מלחמה, מבחינה אסטרטגית, מספקים יו"ש גן-עדן

ערך הניצחון בצבא (המלווה בתחליפים מסוג "הכלת הטרור", "לחימה בעצימות נמוכה", וכיו"ב), העמקת השבר החברתי הפנים-ישראלי, ועוד. כל אלו כשלעצמם מהווים הצדקה מספקת למאמץ הסורי-איראני המתגבר בשטחים. ובכל זאת, מכיוון שבסופו של דבר אמורים המאמצים הללו לשאת פרי בדמות קידום תבוסת ישראל בשדה הקרב, ניצול תושבי שטחים בעלי חשיבות אסטרטגית בזמן מלחמה הוא מתבקש (יש לכך היערכות מסוימת בפקוד העורף, אך ספק אם די בכך, בעיקר משום שבשעת מלחמה תיווצר בוודאי דרישה לכוח זה במקומות אחרים).

(4) המאמץ האסטרטגי האחרון של האויב מתמקד בערביי ישראל. כרגע נדמה כי ערביי ישראל אינם אמורים לשמש כלוחמים פוטנציאליים, אלא עיקר המאמץ מושקע בגיוס ופריסת רשת של ספקי מודיעין אסטרטגי וטקטי מקרבים. בשנים האחרונות נחשפו כמה פרשיות ריגול שכאלה (כולל של אנשי קבע),²⁵ ובמהלך מלחמת לבנון השנייה סייעו ערביי הצפון בטיווח ארטילרי תוך כדי המלחמה, הן לירי מרגמות וקטיושות והן לירי ארוך-טווח. הגיוני בלבד לעבוד על סמך ההנחה שתפקידם הראשוני של המגויסים בשעת מלחמה הוא לדווח על תנועות צה"ל, ריכוזי כוחות וכד'. בהינתן פריסתם הגיאוגרפית הרחבה של ערביי ישראל מדובר ביחידת תצפיות יעילה במיוחד. גם אין לבטל את האפשרות שבשעת מלחמה, בוודאי אם יבוצעו מהלכי הבקעה שיעמידו את יכולת העמידה של ישראל בספק, יערך גם בקרבם ניסיון להרכיב מיליציות ערביות חמושות. כבר עתה שוקדים הפלגים האסלאמיים בארץ על הכשרת הלבבות המוסלמיים בצפון לשלטון סורי.

מרגע שמתקבלת ההערכה כי מלחמה קרקעית היא אפשרות ריאלית, מקבלת ההשקעה האיראנית בעידוד ופיתוח ארבע הזירות האמורות ממדים מדאיגים. המערכה הבאה, כך נראה, תהיה מושכלת ומתוכננת יותר, תיערך על פני כמה חזיתות ותנצל את היערכות האויב בסמיכות לגבולות ולמרכזי ישראל. בנוסף, אסור לזלזל גם בעשרות שנות אינדוקטרינציה אנטי-ציונית, שיעלו את המוטיבציה הכלל-ערבית להילחם.

■ הערכת מוכנותה של ישראל

מ כאן יש להתמקד בקצרה בצד הישראלי ומידת מוכנותו. הבשורות, יש לומר מראש, אינן מעודדות. במלחמה בלבנון התבררה משמעותו של הקיצוץ

של אפשרויות צבאיות. ניתן, למשל, להשתמש בכוחות קטנים היוצאים מחבלי-ארץ אלו כדי לחבל ברוב צירי התחבורה העיקריים של מדינת ישראל; כך ניתן לעכב גיוס מילואים, ואפילו לנתק צירי תחבורה שיביאו לבידוד ערים שלמות. ניתן לאיים מן השטחים על מתקנים אסטרטגיים רבים. אם יבצע מתוכם האויב מהלך צבאי, המרחב מספק אפשרויות רבות למהלכי איגוף או כיתור (דרך חיתוך סורי קצר או ארוך בירדן, ומעבר אנכי ורוחבי בהתאמה ביו"ש או אפילו בנגב, מהלך שדווקא קבלת הטענה הנפוצה בדבר אי-קיומה של "חזית מזרחית"²⁴ והזנחתה, הופך למתבקש מבחינת האויב) ובכך לאיים הן על הכוחות מאגנס ועורפם והן על אפשרויות פריסת קווי אספקה. אך בעיקר מספק השטח אפשרויות מרובות להבקעה, פריצה והגעה לחבלי ארץ מרכזיים, יישובים ראשיים וכמעט לכל נקודה עורפית וכן מאפשר הפתעות טקטיות רבות; הטווח והתוואי הנדרשים למאמץ שכזה אינם מורכבים במיוחד. מדובר גם בשטח אידיאלי להתבצרות בשטח שולט ולביסוס קו הגנה.

מרגע שהפלטתניים בשטחים משולבים בתוכנית המלחמה הקרקעית, הם יכולים לתמכה במגוון דרכים. טרם המלחמה ביכולתם לספק מודיעין מדויק על ההיערכות הצבאית ועל אפשרויות התנועה וההבקעה, ובשעת המלחמה על תנועת הצבא הישראלי. הם יכולים לסייע כמורי דרך איכותיים, וניתן להפעילם כלוחמים בקו ראשון, המעסיקים כוחות ישראליים בדרכם לקרב הבלתימה. הם יכולים לסייע ביצירת איום על העורף (הן נשק תלול-מסלול והן מאמצי חדירה של מחבלים) שיעסיקו לא-מעט כוחות, ואם יצליחו להבריח אמל"ח מתאימים אף להשיג פגיעה ממשית במתקנים רגישים ומרכזי אוכלוסיה. הם יכולים לעזור בהשתלטות על צירים שולטים (גם בתוך הקו הירוק), לבצר עמדות ועוד. אגב, בכל תרחיש מלחמתי שכזה, מרגע שיווצר רושם כי האויב קוצר הצלחה, מוטיבציית הגיוס של הפלשתיינים לפלגות המתווספות לכוח הצבאי של האויב תגבר ביותר; כדאי לזכור כי יש בשטחי יו"ש פוטנציאל גיוס של עשרות אלפי חמושים היודעים במידת-מה להפעיל נשק והם בעלי אמצעי תחבורה עצמאיים, שניתן להפעיל במגוון מעשי איבה. אין לישראל דרך ממשית לייצב גבול בלתי-חדיר בן מאות קילומטרים בזמן מלחמה.

כמובן שאי-אפשר לזלזל במחירים הקשים של הלוחמה המתמשכת בפלשתיינים שכבר נגבים בצורת פגיעה באימונים, התשת העורף, ויתור על

הגדול בכוח המילואים והירידה הגדולה בכשירות לקראת מלחמה קרקעית של מערך המילואים והסדר גם יחד. למשל, בשנת 2000 רק 12% מן הגברים היהודים בגילאי 21-45 שרתו 4 ימי מילואים ומעלה; בעשר השנים עד סוף שנות התשעים קוצץ מספר ימי המילואים הממוצע לחייל מ-26 ל-16,²⁶ וב-2005 אישרה הממשלה את המלצות ועדת ברורמן להפחית במספר ימי המילואים עוד יותר, ושר הביטחון דאז, שאול מופז, הודיע על רצונו בהפחתת משך שירות הסדר לכשנתיים (מאז מתעכבת היוזמה על בסיס זמני). גם כאן נדמה שבכירי מערכת הביטחון, אשר קיצצו במילואים ופגעו בכשירות במו-ידם,²⁷ אינם מפנימים את המשמעות המלאה של פעולותיהם, המביאות בהכרח לשינוי תפיסות המלחמה והאסטרטגיה של צה"ל. כיום רווח במיוחד האתוס של צבא קטן וחכם, שיכולותיו הטכנולוגיות יפצו על נחיתותו המספרית הגדולה; מיעוט קטן בלבד טען בשנים האחרונות כי ישנה חשיבות מכרעת לכשירות למלחמה קונבנציונאלית ולגודל הצבא הסדר והמילואים.

במלחמה צריך הצבא לפעול כמערכת משולבת דינאמית של יחידות שריון, הנדסה, חי"ר, ארטילריה, חיל-אוויר, חמ"ן ועוד. שגה לחלוטין מי שסבר במערכת הביטחון כי בשבוע אימונים טרם שליחת הכוחות לקרב ניתן יהיה להכשיר מילואים. לוחם ומפקד המחזיק נשק ומתאמן ברמת מחלקה פעם בכמה שנים, יכול, במקרה הטוב, לחזור בשבוע זה לכשירות פרט וצוות, אך ודאי שאינו יכול לשתף פעולה ברמה אוגדתית ואפילו חטיבתית. המשמעות היא ויתור על יכולת הפעלת הכוחות באופן מיטבי (או אפילו איכותי) במלחמה. אין לזלזל בחשיבותה של נקודה זו. דוגמא אחת מני אינספור תדגים זאת: מרשל וסילי צ'ויקוב, מפקד הארמיה ה-62 הסובייטית במלחמת ה-II, כתב כי

בלוחמה בת-זמננו אין הניצחון אפשרי בלא פעולה משולבת של כל סוגי הכוחות ובלא ארגון טוב. לגרמנים היה אורח-פעולה מלוטש ומתואם מעין זה. בקרב, מעולם לא נחפזו הזרועות השונות של כוחותיהם המזוינים, מעולם לא התקדמו לבדן, אלא נלחמו במלוא העוצמה של אנשים וסיוע טכני. דקות ספורות לפני ההתקפה הכללית היו מטוסייהם מופיעים... מרתקים את הגייסות המגנים אל הקרקע, ואז היו אנשי החי"ר והטנקים, בסיוע אש ארטילריה ומרגמות, פורצים לתוך עוצבותינו הצבאיות כמעט בלא להיפגע.²⁸

יכולות בסיסיות שכאלה לא תתקיימנה בהיעדר אימונים מתקדמים תכופים, מפורטים, מורכבים וגדולי היקף. בהיעדר אלו, הפך צה"ל בשנים האחרונות לצבא שרמתו היא רמת מחלקה או במקרה הטוב גדוד (פעמים רבות בלתי מאומנים בלחימה סימטרית) והפעלתו ברמה האוגדתית לוקה, מבלבלת וחסרת-יעילות, כפי שנצפה היטב במלחמת לבנון השנייה. אחת הסיבות להידרדרות זו

היא האמונה הנפוצה כי הטכנולוגיות החדשניות של שליטה בכוח מפצות על מחסור במומחיות הצבאית. זוהי אשליה מסוכנת, הגורמת (א) לאובדן קנה-המידה המתאים למפקד אוגדה וחטיבה בהופכה אותו למי שמטפל בסוגיות מיקרו; (ב) הן מקנות לו אשליה כי ביכולתו לנהל מלחמה מרחוק; (ג) מלחמה דורשת הפעלת כוחות משולבים המסוגלים לפעול על סמך פקודות באופן מתואם עם כוחות אחרים ובאופן עצמאי ביחס לפיקוד, ואין טכנולוגיה העשויה להחליף מנטליות וכשירותיות אלו; (ד) הטכנולוגיה עשויה גם לא לעבוד מסיבות טכניות או בשל פגיעה בחלק מרכיביה.

כמובן, אין זה הכשל המקצועי-תפיסתי היחיד בצה"ל דהיום. ניתן להוסיף לו, למשל, גם את סוגיית השיח הצבאי: בישראל מוחלף הלקסיקון הצבאי בתכיפות, וניתן למצוא אפילו שיח פנים-אוגדתי שהנחיל מפקד אוגדה. מכיוון שצבא הוא מערכת מורכבת המתבססת על קשר ושיתוף פעולה בין יחידות, פקודים ומפקדים, אובדת כך, למשל, יכולתם של אנשי מילואים להבין את פקודותיהם והיכולת להעביר במהירות כוחות בין אוגדות בזמן מלחמה. במערכת מורכבת כצבא, השפה חייבת להישמר רציפה ובהירה במיוחד הן בשגרת הפעילות היומיומית והן בפקודות המבצעיות. מדובר בעוד סימפטום לבעיה העמוקה יותר של אובדן פרספקטיבה ומקצועיות צבאית בדרגים הגבוהים, הצצה ועולה כמעט בכל רובד של פעילות הנבחן ממבט-על.

הוויתור על היכולת, המקצועיות והאימון הרב-חייליים וגדולי המימדים, תגבה מחיר גבוה במלחמה. מחיר זה נוגע הן ליכולת הניצחון במערכה בכלל והן לסוגיות טקטיות כמספר ההרוגים, הכישלונות המקומיים והסטגנציה במלחמה, המשפיעים לרעה על דעת הקהל והמורל (בעיקר כשהם מלווים באמונה בעליונות הצבא),²⁹ במיוחד כשלוקחים בחשבון את אופי הכיסוי התקשורתית הישראלי ואת הרגישות הציבורית לחיילים הרוגים.

סיבת הליקוי המקצועי עמוקה, ונעוצה בתפיסות האסטרטגיות החדשות המלוות את שדרת הפיקוד הישראלית. ניתן למצוא בחלק מן הספרות העכשווית של צה"ל – למשל פרי עטו של שמעון נוה מן 'המכון לתכנון המערכה' – כי המפקד למעשה אמור לעסוק במסגרת תפקידו בסוגיות חברתיות, מדיניות ופוליטיות. ואמנם, רבים מקצינו הבכירים של צה"ל אינם חושבים כאסטרטגים (בהגדרה הצבאית של המונח), אלא גם כפוליטיקאים ומדינאים. כך עשו, למשל, הרמטכ"ל וסגנו בדיונים על תוצאות מלחמת לבנון השנייה, כשטענו שהתוצאות המדיניות ה"טובות" הן העיקר, בעוד אין הם מבינים את כישלונם האסטרטגי. הגענו עד למצב האבסורדי בו מפקדי הצבא מכריזים – בגאווה רבה על ראייתם ה"כוללת" – שהצבא איננו יכול לשרת את המדיניות, שכן לבעיות מדיניות "אין פתרון צבאי", משפט

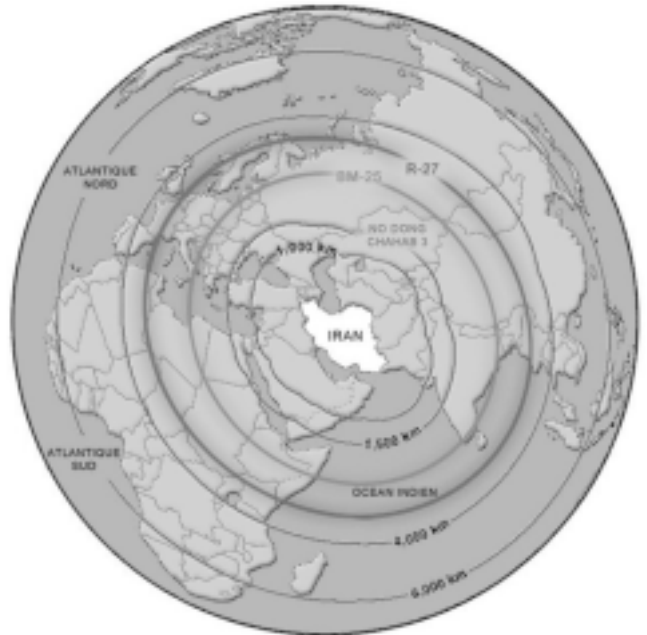
הכרעה תודעתית'... [כלומר] רצון האויב להמשיך להילחם. אני משוכנע שאין דרך אחרת. במקום אש ותמרון אני מציע לדבר על מושג שקוראים לו 'אש מתמרנת'... כוח אווירי יכול להכריע לבדו, ובוודאי להיות שותף בכיר להכרעה".³²

אין מנוס מן המסקנה שישאל דהיום, כפי שכתב אחד הפרשנים, היא מדינה שתפיסתה האסטרטגית איננה מגננה אקטיבית, אלא אבטחה.³³ היא מדברת על הכרעה בלי מלחמה, על ניצחון סטרילי, המושג בזכות מודיעין וכוח אש המופקדים בידי שייג חמוש היטב. הכול טוב ויפה, עד הרגע שבו גייסות האויב חוצים בבת-אחת בכמה מוקדים את הגבול הפרוץ היישר לתוככי היישובים והבסיסים ואז מתברר שאין כוח משמעותי ומיומן דיו היכול לעמוד מולם ולהילחם כצבא.

אכן, מעבר לכך שמדובר בכישלון מוחלט בהבנת משמעותו של התמרון (הישיר והעקיף) כמכשיר הגנתי המעביר את הצד שכנגד למגננה או נסיגה מלאה, ישנו כאן ויתור מלא על היכולות ההתקפיות של צה"ל, שבבסיסן עומדת הרתעה שערכה לא יסולא בפז, בה מסתכן האויב כי ייכבש בעצמו ויושמד ע"י כוחות קרקעיים (אין עדיין טכנולוגיה שתחליף את יכולת הכיבוש של כוחות הקרקע). מדובר למעשה בויתור על יכולת הניצחון של צה"ל. זאת אף-על-פי שההיסטוריה וההיגיון האסטרטגי מוכיחים כי אין ביכולתו של קו הגנה, מתוחכם ורב עוצמה ככל שיהיה, למנוע צבא נחוש ויעיל מלהבקיע (מסיבות מגוונות שאין כאן המקום לפרטם). גרוע מכך, אם הלחימה לא תעבור לשטח האויב – אסטרטגיה שצה"ל מוותר עליה – ביכולת האויב ליצור הצלחה ע"י התבצרות ביישובים ישראלים רבים הסמוכים לגבול. אין כאן ראיית שחורות; זהו תרחיש שמרני ומפוכח.

לסיכום, צה"ל דהיום איננו ערוך במידה מספקת לאפשרות המלחמה הן מבחינת סד"כ ועוצמה, הן מבחינת כשירות, הן מבחינת היערכות ותו"ל טקטית והן מבחינת היכולות האסטרטגיות של שדרת הפיקוד. מרגע שתפרוץ המלחמה, אין לישראל די זמן לשיקום מערכות ובניית כוח. נקודות המוצא הגיאוגרפיות, דמוגרפיות, כלכליות וכיום גם התודעתיות של ישראל (בכל הקשור למלחמה) הן מהגרועות ביותר שבאפשר. מולטקה, בו נפתח מאמר זה, אמר פעם שתמיד נראה כי לאויב יש שלושה מהלכים אפשריים ובסופו של דבר הוא בוחר ברביעי.³⁴ במצב הנוכחי ישראל תהיה מופתעת מעצם קיומה של מלחמה קרקעית רחבת היקף, קל וחומר שתתקשה להתמודד עם ההפתעות שתטמון בחובה. הקונספציה חייבת להשתנות; "מיד" הוא כבר כמעט מאוחר מדי.

מצבה של ישראל מזכיר במיוחד את צרפת טרום 1940. במקום להתכונן למלחמה המתקרבת, שקעה צרפת בנהנתנות וטיפחה הזיות שלום ואחוה. מצבה הפוליטי היה רעוע, ממשלותיה לא שרדו ושריה התחלפו בתדירות

טווח הטילים הפוטנציאלי של איראן. כיום מאפשרים פיתוחי שיהאב 3 לאיים גם על רוב שטחה של אירופה (בדומה ל-R-27 בשרטוט).

ההופך את הצבא לחסר-ערך, שכן המדינאים פונים אליו בהיעדר פתרון מדיני, והוא בתורו משיב להם שאין פתרון צבאי; כמו היה האקדח מסרב לירות. אבל לא רק בענייני מדיניות עסקינן. הרמטכ"ל אף טען, בהתייחסו לסוגיה צבאית מובהקת כירי הקסאמים מרצועת עזה, כי "הפעלת כוח אינה הפתרון לכל".³⁰ השאלה היא האם לדעת המצביא העליון של מדינת ישראל הפעלת כוח היא פתרון למשהו?

כתוצאה מגישה זו נקברו בשנים האחרונות תובנות יסוד צה"ליות תחת מעטה של לפולי סרק, אמונה מוגזמת בטכנולוגיה וח"א והערכות פוליטיות-מדיניות כוזבות, הן באשר לישראל והן ביחס לאויביה. למעשה, מבלי משים כמעט, מבלי שתילקח אחריות מפורשת וללא הצדקה אסטרטגית מספקת, התהפכה תורת המלחמה של צה"ל מצבא המגן באמצעות מתקפה מקדימה או מתקפת נגד, לצבא מתגונן בלבד. בבסיס הדברים עומדות טענות תקדימיות, שאין להן מקבילה בעולם, מסוג מסקנותיה של יעדת מרידור' הממלכתית – שהוקמה ע"י שאול מופז ואריק שרון על מנת לבחון את תפישת הביטחון של ישראל – הקובעת (עפ"י פרסום עיקרי מסקנותיה הכלליות) כי פחת ערכם של התמרון והשטח במלחמה, וכיום, כדי למלא את משימות ההגנה, יש "לשים יותר דגש על גורם האש – ובפרט על אש מרחוק... ועל לוחמת מידע ועל פעולה מהחללי".³¹ הרמטכ"ל הנוכחי, דן חלוץ, שאף השתתף לזמן-מה בועדת מרידור, קובע אף הוא כי "את המושג הכרעה פיזית... צריך למחוק מן הלקסיקון ולדבר על

השקעתם זו היא בלתי-רציונאלית בעליל. גם אם ניח, כניסוי מחשבה, שהערכת המצב המתוארת שגויה ושהאויב פועל באופן לא מתואם, מקומי בלבד, אקראי ובזבזני מאוד, בכל זאת, כלל הברזל של הערכה אסטרטגית – לייחס לכוונות האויב המשוערות חשיבות משנית ולהתמקד בעיקר ביכולותיו – מאלצנו לקבל כנתונות את המסקנות דלעיל. שהרי ממילא, גם אם זלזול וזיחחות מדיחים אותנו להאמין שפעולות האויב אינן חלק מאסטרטגיה כוללת, במוקדם או במאוחר, מתוך מאמציו המחשבתיים בנוגע לדרכי השמדתו האפשריות, יבחין ביתרונות האסטרטגיים העומדים לרשותו וינסה לממשם. טיעון הנגד, לכן, צריך להוכיח – מתוך ראייה מפוכחת, אובייקטיבית וחפה ממייתוסים – שאין ביכולת האויב לממש יתרונותיו ולא שאין בכוונתו לעשות כן. אם הדבר מן הנמנע, אזי יש להתחיל להתכונן בכל הרצינות למלחמה קרקעית מתוחכמת, רבת עוצמה ומרובת חזיתות בטווח זמן קצר.

ניתן וצריך לשדרג מיד את יכולות צה"ל באמצעות שימוש מושכל באמצעים, הכשרות רבות היקף, הגדלת עוצמות הצבא הסדיר והמילואים, שימור ופיתוח תורות לחימה טקטיות והצטיידות באמצעי לחימה מגוונים. במקביל יש להגדיל באופן משמעותי את הכוח הלוחם ולחזור לאימונים מלאים, רחבי היקף, של שיתוף פעולה חטיבתי ואוגדתי. אולי חשוב מכל, יש להוסיף פרק הכשרה ואימון אסטרטגיים פרטניים למפקדים הבכירים. לכל היותר נהיה מוכנים למלחמה שלא תגיע (ואולי לא תגיע מתוך שהתכוננו אליה). האפשרות ההפוכה גרועה יותר.

מכיוון שמדובר בשינוי קשה, גדול ויקר בשעות אדם וממון, האחראיות עליו צריכה להיות מדינית. נדרשים לצרכי יוזמה ועוצמות פוליטיות, כמו גם גיבוי אזרחי; אלא ששאננות ואי-נכונות למאמץ משותפות כיום למערכות החברתיות, הפוליטיות והצה"ליות, הנסמכות על האמונה השגורה – שביסוסה כאמור לקוי – כי בכל מקרה עולה צה"ל, "בהפעלה נכונה", על צבאות ערב. אמונה זו הושמעה, למשל, אפילו ע"י קצין ביקורתי כיעקב עמידרור,³⁶ אך היא מתעלמת לחלוטין מן העובדה ש"הפעלה נכונה" היא בדיוק היכולת שצה"ל מאבד מזה כמעט שני עשורים. עפ"י תוכניות האימונים הנוכחיות, רק בפרוס 2008 נדע מהם הליקויים האוגדתיים ועדיין נהיה רחוקים מלתקנם ובוודאי מלהגדיל את הצבא באופן ניכר. בכל מקרה, חשוב לדייק: הבעיה איננה רק – ואפילו בעיקר – בדרג האוגדתי, אלא במטכ"ל שיצר, קידם ולימד את האוגדונרים במשך יותר מעשור וכן גם ניהל את המלחמה האחרונה. לכן נראה כי הבעיה העקרונית ביותר, המונעת כרגע את אפשרות השיקום המהיר, היא היעדר חשיבה אסטרטגית בקרב ראשי זרועות הביטחון. מעידה על כך למשל העובדה שבצה"ל שינו את הערכת המצב

גבוהה; לכן לא התבצעה מדיניות עקבית ואף ההחלטות שכן התקבלו לא מומשו כמעט. רבים מן הפוליטיקאים בצרפת היו נגועים בשחיתות, שהפכה לשיחת היום ולמרכז תשומת הלב הציבורית. גם בצרפת היה שסע חברתי עמוק וסכסוך בלתי-מתפשר בין משנות אידיאולוגיות שאינן יכולות לדור בכפיפה אחת. צרפת אף סבלה מגייס חמישי ותעמולת האויב הצליחה להנחיל בלב רבים מאזרחיה וחייליה את התחושה שתמיד אפשר לנקוט במהלכי פיוס ושלוש שימנעו מלחמה; שכנוע זה לווה באידיאולוגיה פציפיסטית ומוסרנית, מרובת הפקות תרבותיות. ועוד, צבא צרפת נחלש, לא התאמן דיו וסבל ממורל ירוד. פקודות הצבא של גמלן (מפקד כוחות היבשה הצרפתיים) נוסחו בשפה גבוהה ומנופחת, בלתי מובנת ובלתי צבאית. הגרמנים (בדומה לאויבי ישראל היום) נקטו בעמימות באשר לכוונותיהם; מחד גיסא הכריזו על מלחמה בגרמנית ומאידך גיסא דיברו על שלום בצרפתית. בנוסף, למרות שב-1936 עלתה עוצמתו של הצבא הצרפתי בהרבה על הוורמאכט, הצליחו שלושה גדודים גרמניים לכבוש את חבל הריין מן הצרפתים (כדי להבהיר הקבלה זו: ע"י כוחות בסדר גודל דומה הוסגה בשנים האחרונות ישראל משני חבלי ארץ שמשמעותם האסטרטגית ידועה היטב ושמחיר החזקתם לא היה גבוה). ואולי החשוב מכל: החשיבה האסטרטגית של צרפת עברה מהפך מחשיבה מתמרנת התקפית לקונספציה הגנתית. כשקרבה מלחמה הבינו הצרפתים את הסכנה וניסו לשקם את צבאם, אך מלבד זאת שאיחרו את המועד, חלק מכריע מניסיונותיהם לא צלח בשל צרות פנימיות, פוליטיות וחברתיות.

כאשר שמע היטלר מקציניו הבכירים שאין לזלזל בצבא הצרפתי, אמר בפסקנות: "אני מעריך את רצון הלחימה של הצרפתים כירוד מאוד. כל צבא הוא בבואה של עמו. העם הצרפתי מהרהר רק בשלוש ובחיים טובים והוא שסוע ומפולג במאבק פרלמנטרי. לפיכך, ככל שקציניו אמיצים ומאומנים, אין הצבא מפגין החלטיות-לחימה כמצופה ממנו".³⁵ וכך, ביום פקודה אחד, הסחה משמעותית אחת בצפון באמצעות פלישה למדינה ניטראלית (מהלך של "גלימת לוחם שוורים" כביטוי של לידל-הארט) והבקעה עיקרית באזור סדאן שבארדנים (נתיב שבקונספציה הצרפתית נחשב ללא-סביר) היו כל שנדרש כדי לכבוש ולהכניע בזמן קצר ארץ גדולה, בעלת צבא גדול שנחשב לאיכותי ביותר, ואשר, ביחס לישראל, נהנית משפע יתרונות גיאוגרפיים. היטלר, אם כן, צדק לחלוטין, למרות שבעת שנאמרו דבריו הם נדמו לשומעיו כמופרכים מיסודם.

יש די עדויות גלויות בכדי להעריך שהאויב מתכוון לקראת מהלך של פלישה לישראל. זוהי התמונה בהנחה שאויבינו הם אנשים רציונאליים, להשקעתם המרובה יש תכלית והיא אמורה לשאת תשואה פרופורציונאלית. אם מטרתם של האיראנים להשמיד את עצמם ואותנו באטום,

< http://www.nfc.co.il/archive/001-D-107116-00.html?tag = 19-52-51 >
< http://www.nfc.co.il/archive/001-D-107983-00.html?tag = 1-11-50 >
< http://www.nfc.co.il/archive/001-D-107070-00.html?tag = 19-53-40 > .
15 את משמעות דבריו של נצאללה כי טעה בחטיפת החיילים הבין למשל
< http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/757085.html
> more=1? וימרכז המידע המודיעין ולטרור של 'המרכז למורשת
< http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia : (מלי"מ) :
> /Hebrew/heb_n/html/iran_hezbollah_h1.htm ; זהו אולי הפירוש
והתרחיש הפחות מסוכן מבחינת ישראל, אך בפירוש לא היחיד
הריאלי.
16 ראה מאפייני הפעולה ב: < http://www.terrorism-info.org.il/
malam_multimedia/HEBREW/AUTHORITY/PDF/OCT_04B.PDF >
< http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2820402,00.html > .
17 הצהרות תמיכה ועידוד מפורשות ניתן למצוא למשל ב:
< http://www.nrg.co.il/online/1/ART/992/309.html > .
18 ראה תדריך משרד החוץ, 4.1.2002, זהו שדרוג של ניסיונות ההברחה
מלבנון, כמו בסירה סטורניני;
ראה: < http://www.intelligence.org.il/sp/hizbullah/hizbu_ah.doc > .
19 ראה למשל: < http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3293447,00.html >
20 ראה דיווחו של א. יערי: < http://www.keshet-tv.com/VideoPage.aspx?MedialD= 8381&CatID=250&CurrentCatID=331 > .
< http://www.nfc.co.il/archive/001-D-95438-00.html?tag = 1-13-07 > .
21 < http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3293447,00.html > .
22 < http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3161580,00.html > .
23
24 ראה למשל: M. Elran, "The 2004 Strategic Balance: A Net Assessment", pp. 149-152; E. Kam, "The Middle East in Transition: An Overview", pp. 33-36, in S. Feldman and Y. Shafir (eds.), *The Middle East Strategic Balance*, 2003-2004, Sussex Academy Press, 2004.
כמה פרשיות ריגול שכאלה רוכזו ב:
< http://www.bambili.com/asp_new/ri gul-article.asp > .
25 ראה כל העם צבא? שרות המילואים בישראל, המכון הישראלי
לדמוקרטיה, 2002, פרק ראשון.
26 ראה מ. פרל: < http://www.amedia.co.il/Show_Article.asp?DynamicContentID=1118& MenuID=620& ThreadID=1014013 > .
27 בריג. פ. יאנג, *מלחמת העולם: 1945-1939*, מערכות, עמ' 229-230.
28 כפי שנרמז כבר אצל קלאוזוויץ, *על המלחמה*, א, 4.4 ו-4.10.
29 < http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/790247.html > .
30 < http://www.peace-security.org.il/ArticlesInner.asp?Acat=2&ArticleID=651 >
31 ניתן ללמוד על רמתו האסטרטגית של הפוליטיקאי-המשפּתן-
האסטרטג (וכיום גם איש המכון הישראלי לדמוקרטיה) דן מרידור
< http://www.amedia.co.il/Show_Article.asp?DynamicContentID=1907& MenuID=612& ThreadID=1014010 > .
32 ראה: < http://www.makorrishon.net/show.asp?id=14091 > .
33 רון טירה: < http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/760166.html > ,
שם ניתן למצוא עוד ביקורות ראויים. ישנם כמובן כמה צדיקים
בסדום, שמחו גם בזמן אמת על שינוי האסטרטגיה הישראלית, בין
השאר יפתח רון-טל במכתב לרמטכ"ל יעלון מ-2003; מעריב,
15.9.2006.
34 M.L. Van Creveld, *Command in War*, Cambridge: Harvard University Press, 1985, p. 8.
35 א. הורן, *כך נפלה צרפת*, מערכות, עמ' 84.
36 ראה:
< http://www.nfc.co.il/archive/001-D-111707-00.html?tag = 10-56-08 >

והעלו את הסיכוי למלחמה מול סוריה בשל התבטאויותיו של אסאד הבן ולא בשל הערכות וניתוח אסטרטגיים. לו היו נערכות הערכות אסטרטגיות מקצועיות רציניות, היה ניתן להגיע לאותה מסקנה למצער לפני שנתיים, לשנות קונספציות מוטעות ולהתחיל בהכנת הכוח. אך משלא נעשו הערכות שכאלו – או נעשו ברישול וחוסר-מקצועיות – הגיעה מערכת הביטחון למסקנות הנוגדות את המציאות (כפי שהיא עצמה מודה כעת). כמה אירוגיה היסטורית גלומה בכך שגיאאות אסטרטגיות תהומיות אלו מתבררות באותה השנה בה מוגש דו"ח ועדת מרידור, המסכם את התפיסה האסטרטגית הצה"לית מזה כמה שנים, אותה תפיסה ממש שהביאה לירידה הדרמטית במוכנותו של צה"ל למלחמה כוללת. כעת – וכאן הקומדיה הופכת לטרגדיה – מי שכשלו מקצועית, האמינו בקונספציה השגויה ויצרו ישראל, צה"ל ומטכ"ל בדמותה, הם האחראים על שיקום המערכות לקראת המלחמה הקרבה. במקרים היסטוריים דומים, התוצאות היו הרות אסון. ■

ה ע ר ו ת

- 1 התרגום (בשינויים) מתוך י. ואלך, *תורות צבאיות: התפתחותן במאות ה-19 וה-20*. מערכות, 1978, עמ' 70-71.
- 2 ב.ה. לידל-הארט, *אסטרטגיה של גישה-עקיפה*, מערכות, 1978, עמ' 329.
- 3 ראה: < http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4794829.stm > .
- 4 ראה למשל: < http://www.nrg.co.il/online/1/ART/1/458/944.html > .
- 5 ראה: < http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2006/08/15/wmid15.xml > .
- 6 < http://www.amedia.co.il/Show_Article.asp?DynamicContentID=1890&MenuID=603& ThreadID=1014010 > .
- 7 כפי שטוען למשל יעקב ברגמן: < http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/768398.html > .
- 8 היומון 'אל-שרק אל-אוסטי', 16.6.06: < http://www.memri.org.il/Memri/LoadArticlePage.asp?language=Hebrew&enttype=4&entid=2002 > .
- 9 ראה למשל: < http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3309643,00.htm > ; < http://www.nrg.co.il/online/1/ART/1/470/015.html > , ועוד שלל פרסומים בעיתונות.
- 10 ראה למשל דברי הרמטכ"ל לשעבר משה יעלון ועדות הגולים האיראנים: < http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3226015,00.html > .
- 11 'אל-שרק אל-אוסטי', 16.6.06; מתורגם אצל: < http://www.memri.org.il/Memri/LoadArticlePage.asp?language=Hebrew& enttype=4& entid=2002 > .
- 12 < http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/771492.html > .
- 13 < http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/769826.html > ;
- 14 < http://www.sptimes.ru/index.php?action_id=2&story_id=19065 > .
ראה: